

Probleme de gen în arheologia românească

Nona Palincaș

1. Statutul arheologiei genurilor în România.

După o activitate îndelungată și de succes mișcarea feministă din România a încetat odată cu instaurarea regimului comunist: după 12 septembrie 1944 publicațiile feministe - ca de altfel toate celelalte publicații, au fost cenzurate de către autoritățile sovietice de ocupație -, contactele cu mișcarea feministă internațională au încetat, în 1949 zecile de organizații feministe au fost dizolvate, urmare a deciziei Partidului Comunist ca organizațiile sale să se ocupe de problemele tuturor cetățenilor, integrându-le pe cele ale femeilor. Acest an este considerat ca marcând sfârșitul mișcării feministe din România. Organizații de femei au existat sub o formă sau alta și după aceea, dar numai de formă, în timp ce organizațiile Partidului Comunist cereau femeilor să se integreze în societate în locul rezervat lor de regim (BĂLUȚĂ 2001; COSMA 2002; CÎRSTOCEA 2002; MIHĂILESCU 2002 și 2006). Astfel, în următorii circa 50 de ani, întreaga problematică socială referitoare la gen a fost dată uitării; după căderea comunismului discuția a trebuit să fie reluată de la început. Inițiatorii erau persoane particulare, în majoritate cadre didactice universitare, care mai întâi au abordat (și chiar deghizat) problematica de gen în cadrul unor cursuri tradiționale, apoi au reușit – datorită prestigiului personal – să obțină permisiunea de a ține cursuri specifice, au publicat studii și, în cele din urmă, au organizat cursuri de specializare, de regulă la nivel de masterat. Adesea inițiatorii – de regulă femei – au apelat la argumentul viitoarei integrări a României în Uniunea Europeană pentru a-și legitima cererea de oficializare a studiilor de gen (POPESCU 2002; MAGYARI-VINCZE 2002; NICOLAESCU 2002; DASCĂL 2002). Se pare că primele care au predat cursuri de gen au fost câteva cadre didactice-femei de la Catedra de Literatură Engleză a Universității București, care au făcut studii în SUA și se aflau de multă vreme în căutarea unui alt mod de a predat literatură engleză. La acea vreme inițiativa lor a apărut ca un “import” (NICOLAESCU 2002: 224-230). Au fost urmate de cadre didactice din catedre de sociologie, studii politice și antropologie culturală (BĂLUȚĂ, CÎRSTOCEA

2002). Interesul pentru studiile de gen a apărut ceva mai târziu în facultățile de istorie; contribuția cea mai importantă este de această dată a unui bărbat, specializat în istorie modernă, și constă în publicații (CIUPALĂ 2003) și cursuri opționale. Acest fapt este important pentru arheologia genurilor deoarece - România neavând învățământ superior specializat pentru arheologie și arheologia continuând să fie considerată un auxiliar al istoriei - aproape toți arheologii români provin din facultățile de istorie. În aceste facultăți arheologia genurilor ocupă un loc cu totul modest, fiind redusă la o prelegere în cadrul unui curs general de teorie a arheologiei. Publicații de arheologia genurilor sunt foarte rare și în prezent eu, cercetător la principalul institut de arheologie din țară (cel din București, aparținând nu unei universități, ci Academiei Române), sunt singurul arheolog din România care se ocupă de acest domeniu. Interesul meu pentru domeniu a început cu aprox. cinci ani în urmă, nu ca un "import", ci ca o reacție la ceea ce, în percepția mea, era o puternică discriminare de gen, atât în plan profesional cât și în plan privat.

2. Situația profesională a femeilor-arheolog.

Din cei 697 de arheologi înregistrați 191, respectiv 27%, sunt femei (fig. 1); procentul de femei-arheolog ajunse la nivelul de expert (i.e. cu drept de a conduce săpătura) este și mai redus: 17 %, adică 41 de femei față de 197 de bărbați (fig. 2). Aceste proporții au rezultat din numărătoarea făcută de mine în septembrie 2009, pe baza Registrului arheologilor: <http://arh.cimec.ro/RegistruArheologi.aspx>. Atribuirea la gen am făcut-o pe baza numelui. Deși conform chestionarului pe care îl discut mai jos există cel puțin un arheolog de alt gen nu am inclus această categorie pentru că nu am cum să o determin numeric, deci la procentele de mai jos (fig. 1-2) trebuie atașată o oarecare, chiar dacă mică, aproximație.

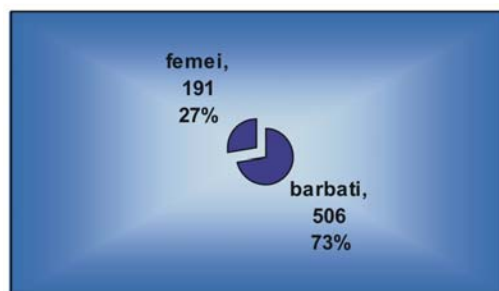

Fig. 1. Raportul bărbați : femei între arheologii înregistrați din România (septembrie 2009).

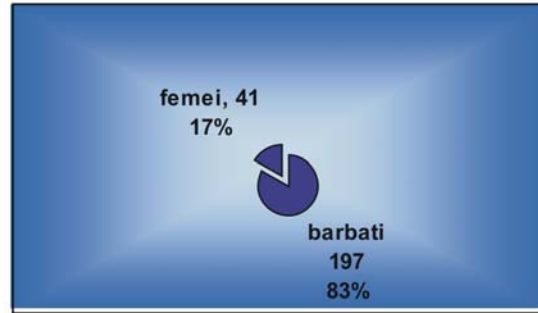

Fig. 2. Raportul bărbați : femei între arheologii experți din România (septembrie 2009).

Posturile cu cea mai mare influență asupra cursului arheologiei sunt cele din universități și din institutele de cercetare ale Academiei Române. Numărul femeilor-arheolog angajate aici variază regional, dar în timp nu s-a schimbat semnificativ, în ultimii circa 50 de ani: atmosfera este foarte conservatoare în Cluj, ceva mai liberală în Iași și mai liberală în București, mai cu seamă în Institutul de Arheologie al Academiei Române (fig. 3).

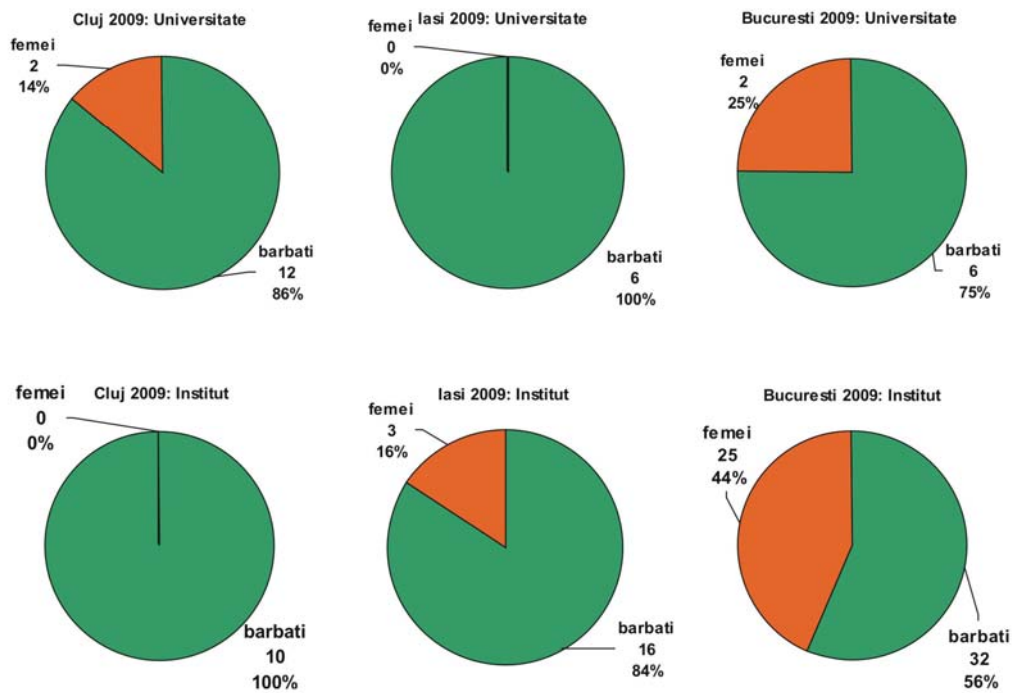

Fig. 3. Raportul femei : bărbați între arheologii din cadrul principalelor universități de stat și institute de cercetare din România (sursa datelor: paginile de Internet ale respectivelor instituții).

Dar nici acolo unde numărul femeilor-arheolog este mai mare, pozițiile de conducere (director sau director adjunct) nu au fost ocupate vreodată de o femeie. Fotografia din fig. 4 este o elocventă ilustrare a acestei situații.

Fig. 4. Fotografie făcută în iunie 2009 în timpul unei ședințe a consiliului de administrație al Institutului de Arheologie din București: pe pereți, fotografiile foștilor directori; în sală vizibili șase din cei unsprezece membri ai actualului consiliu științific; singura femeie-arheolog membră a consiliului științific nu este vizibilă în fotografie; cele două femei din cadru sunt contabilă și secretara consiliului.

Conform celor 32 de respondenți (21 de bărbați, 10 femei și un aparținător la un al treilea gen) la un chestionar distribuit în 2009, discriminarea femeilor este conștientizată de cei mai mulți arheologi, de femei în mai mare măsură decât de bărbați (fig. 5). Nici unul dintre respondenți nu a consemnat existența discriminării contra bărbaților sau a altor genuri.

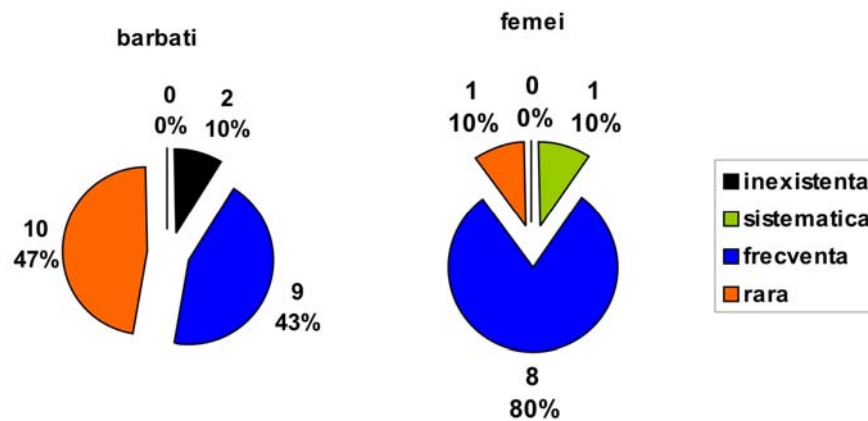

Fig. 5. Discriminării femeilor așa cum este percepută ea de către arheologii bărbați și femei respondenți/-te la chestionar (arheologul de alt gen nu a răspuns clar: a acceptat existența discriminării, dar nu i-a precizat obiectul, respectiv daca cei discriminați sunt bărbații, femeile sau cei de alt gen).

3. Cum putem disemina rezultatele arheologiei genurilor spre un public mai larg?

După cum se poate vedea din prima secțiune a acestui articol, arheologia genurilor trebuie diseminată mai întâi în rândul arheologilor. Din fericire aceștia par destul de interesați în problemă, după cum arată chestionarul menționat mai sus (fig. 6). Este interesant de remarcat faptul că părerile femeilor și bărbaților coincid în mult mai mare măsură decât în cazul percepției discriminării femeilor.

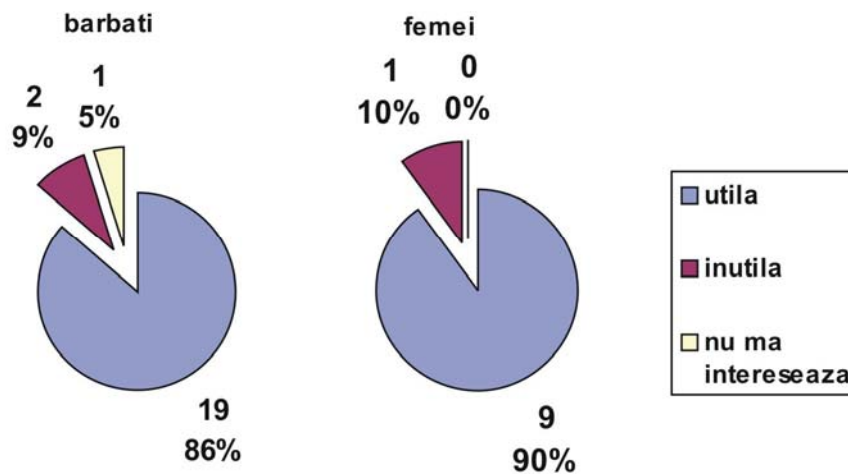

Fig. 6. Interesul arătat de bărbați- și femei-arheolog pentru arheologia genurilor (arheologul de alt gen privea arheologia genurilor ca inutilă, toate răspunsurile sale fiind cu deosebire ostile studiilor de gen).

Singura posibilitate de diseminare a rezultatelor cercetării în materie de arheologia genurilor o reprezintă intrarea arheologilor care se ocupă de aceasta în grupuri de lucru și participarea la conferințe comune cu antropologi, sociologi etc. Când privește diseminarea în afara lumii academice, ni s-a sugerat să cumpărăm spațiu în suplimentul cultural al unui important ziar din România pentru a prezenta arheologia în general – nu numai pe cea a genurilor – publicului larg.

4. O altă problemă: Ce se poate face pentru îmbunătățirea situației profesionale a femeilor din arheologia românească?

Este evident că sunt multe de făcut în această direcție. Pentru ca lucrurile să se schimbe este necesar în primul rând ca femeile să conștientizeze în mai mare măsură poziția pe care o ocupă în câmpul arheologiei și, mai important, a modului în care sunt predispuse să acționeze în acest câmp: femeile-arheolog tind să se implice mult mai mult decât bărbații în munci care, oricât de necesare, nu sunt luate în considerare pentru promovare. Muncile la care mă refer sunt fie cele auxiliare (organizarea depozitelor, documentarea primare a pieselor), fie unele strict intelectuale precum referatele făcute articolelor predate spre publicare, organizarea schimbului de publicații cu editori și biblioteci, întocmirea unui șir nesfârșit de documente cerute de ministere pentru evaluarea institutelor, a revistelor etc. Nici una dintre cele 105 de modificări ale legilor educației aduse în ultimii 20 de ani în România nu a luat în considerare acest aspect. Regulile actuale în vigoare îi favorizează pe bărbați în raport cu femeile (pentru că femeile sunt mai înclinate să se sacrifice pentru ceilalți) și pe cercetătorul/cercetătoarea mai puțin talentat/ă (evitați de cei care deleagă sarcini) în raport cu cercetătorul/cercetătoarea talentat/ă. Cu cât o femeie este mai talentată cu atât cariera și timpul său privat sunt mai irosite de practica cercetării. În consecință, arheologia genurilor din România ar trebui să se concentreze mai întâi asupra habitus-ului de gen al arheologilor contemporani dacă dorește să contribuie la șanse egale.

BIBLIOGRAFIE:

- BĂLUȚĂ 2001 – Ionela Băluță, “Identité féminine et enjeux sociétaux – la seconde moitié du XIXe siècle roumain”, în *New Europe College Yearbook 2000-2001* (2004), 75-105. New Europe College, București.
- BĂLUȚĂ, CÎRSTOCEA 2002 - Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România. Atelier*, École Doctorale Régionale en Sciences Sociales and Colegiul Noua Europă, București.
- CÎRSTOCEA 2002 – Ioana Cîrstocea, “Conceptul de gen o categorie utilă pentru analiza socio-istorică a regimului comunist din România”, în Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România. Atelier*, 95-143. École Doctorale Régionale en Sciences Sociales and Colegiul Noua Europă, București.
- CIUPALĂ 2003 – Alin Ciupală, *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea: între public și privat*. Editura Meridiane, București.
- COSMA 2002 – Ghizela Cosma, “Aspecte privind mișcarea feministă din România în perioada interbelică. Anii ‘30’”, în Ghizela Cosma, Virgil Țărău (coord.), *Condiția femeii în România în secolul XX. Studii de caz*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- DASCĂL 2002 – Reghina Dascăl, “Despre studiile de gen la Timișoara”, în Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România. Atelier*, 221-230. École Doctorale Régionale en Sciences Sociales and Colegiul Noua Europă, București: 231-236.
- MAGYARI-VINCZE 2002 – Enikő Magyar Vincze, “Studiile de gen la Cluj”, în Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România. Atelier*, 221-230. École Doctorale Régionale en Sciences Sociales and Colegiul Noua Europă, București: 213-220.
- MIHĂILESCU 2002 – Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*. Polirom, Iași.
- MIHĂILESCU 2006 – Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Studiu și antologie de texte (1929-1948)*. Polirom, Iași.

NICOLAESCU 2002 – Mădălina Nicolaescu, “Rolul cursurilor universitare cu tematică feministă”, în Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România. Atelier*, 221-230. École Doctorale Régionale en Sciences Sociales and Colegiul Noua Europă, București.

POPESCU 2002 – Liliana Popescu, “Studiile de gen la Școala Națională de Științe Politice și Administrative”, în Ionela Băluță, Ioana Cîrstocea (coord.), *Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din România. Atelier*, 221-230. École Doctorale Régionale en Sciences Sociales and Colegiul Noua Europă, București: 207-212.